

Проф. др Владимир Милановић

Хитлерове идеје, ма колико биле безвредне с научног становишта и супротне основним егзистенцијалним интересима човечанства, имале су ужасне ефекте на судбине појединаца, група, па и читавих народа, и не смеју бити заборављене не само због последица које су изазвале него и због чињенице да се многе од њих поново јављају, у новим формама и у измењеним историјским околностима. Такве идеје су не само претња људским правима и слободама него и стварна опасност по егзистенцију читавих народа, који су подвргнути насиљу и притисцима који се мало разликују од оних које је примењивао Хитлер. Разговори о хришћанству као и Хитлерова изјашњавања о другим темама, откривају да су нацисти, преко Хитлера, планирали и уништење хришћанства, најстаријег и најснажнијег регулатора културе и човековог понашања, и то стравичним средствима која су већ била испробана на Јеврејима и политичким противницима. Изјашњавања о хришћанству у уском, апсолутно поверљивом кругу откривају Хитлерову дволичност, али и нацизма као политичке организације, јер су, као и остали њихови планови за уништавање људи, политичких покрета и народа, ти разговори чувани у потпуној тајности. Међунационалне тензије се повећавају и у садашње време, а верски сукоби су, на жалост, све чешћи. Савремени моћници те појаве зависно од свог интереса, игноришу или подстичу, служећи се методама за које смо веровали да су, заједно са Хитлером, дефинитивно отишле у прошлост.

Злочинаца и злочина било је и пре Адолфа Хитлера, али он се издваја по томе што је злочину, као свом главном идеолошком и политичком средству, дао интегралан, тоталитаран карактер у систематском настојању да оствари своје циљеве. Друга Хитлерова карактеристика јесте то да своје циљеве и „моралне“ принципе није крио, већ их је саопштавао с циничном бескрупулозношћу и бестидношћу. Истина, његово дело *Mein Kampf* прво је изазвало шок, а потом га је примио готово са хумором део доминантних кругова на Западу који су изражавали уверење да га не треба схватити озбиљно. Истовремено, имао је изванредан број симпатизера, чак и у Великој Британији.¹

¹ Џон Костело тврди да је англонемачко друштво у Енглеској имало „утицајну и добро организовану групу за притисак, повезану са моћницима у британској штампи, банкарству, цркви и влади. Та група била је финансирана и помагана од групе конзервативних британских политичара, величана и подржавана од тројице директора Bank of England и педесет чланова оба дома парламента“ (John Costelo, *Mask of Treachery*, Warner Books, New York, 1968, p. 283).

Међутим, неизбежна збивања која је изазвао тоталитарни рат, који је Хитлер убрзо повео, отрезнила су и оне који су били склони површном оптимизму, а Британија, са Черчилом, добро је схватила опасност од нацизма.

Хитлерови „тајни разговори“ са сарадницима, како утицајним, тако и онима без стварног утицаја, о бројним проблемима не оповргавају његову основну оријентацију, али откривају и неке аспекте које није могао, или није смео јавно да саопшти. Тако његова „тајна“ изјашњавања употпуњавају слику о његовој мрачној и необичној личности, о чијим су способностима још увек подељена мишљења.

У тајним разговорима који су садржани у материјалима које је објавио Рејмонд Картије, Хитлер је у једном излагању, које личи на сновиђење, саопштио намеру да целокупну популацију Енглеске пресели на Балтик и створи нови „рај земаљски“. Да ли би Енглези живот на обалама мора које се смрзава и балтички народи, за чијег се пријатеља и заштитника издавао, то сматрали рајем није га интересовало. Политичарима који су стајали иза Черчила такве намере су биле сасвим јасне и, на основу тога, Британија је заузела централно место у организовању рата против нацизма иако није била најјача сила учесница у том рату. То је разорило Хитлерове наде у компромис с Енглеском и условило излив беса према Черчилу, који су видљиви у тим тајним разговорима. Изјављивао је да од Енглеске (коју је намеравао да расели) не би узео чак ни Индију. Сем увредама Черчилу, његови разговори о тој теми испуњени су неком врстом самозаваравања, самосажалења, самооправдања и, наравно, окривљавањем Јевреја за сва зла у свету.

Два лица једне идеологије

Главна карактеристика Хитлерових погледа јесте потпуна неисторичност, игнорисање чињеница, бескрупулозна злоупотреба премиса оних које је бездушно прогонио, бестидност и одсуство мере у коришћењу речи. Из његових изјава избијају агресивни антисемитизам и антибољшевизам, а у оквиру тога је и његова критика хришћанства, иако их по времену настанка деле скоро две хиљаде година људске историје. За потпуније разумевање његовог односа према хришћанству значајне су и неке изјаве о његовим савезницима, о политици, култури, праву и људским слободама и вредностима које су за човечанство увек имале велики значај.

Хитлер се никада није усудио да отворено и јавно нападне Христа, вероватно зато што би то окренуло против њега масе верника који су прихватили његове идеје о супериорности Немачке и подржавали их на војном и политичком плану. Зато је Христа прогласио за лидера чији је циљ било „ослобађање његове земље од јеврејског потискивања“ и који се „поставио против јеврејског капитализма...“², али је сматрао да

² *Hitlers Secret Conversations 1941–1944*, Signet Book, New York, 1961, p. 99.

само хришћанство представља „инкарнацију болшевизма“³. Сва његова мржња била је усмерена на апостола св. Павла, кога је сматрао „фалсификатором Христових идеја“, и, уз Јевреје, „главним рушиоцем Римског царства“⁴. Закључио је да су Јевреји успели да разоре Римско царство зато што је св. Павле трансформисао локалну аријевску опозицију јеврејству у надсветовну религију чији су постулати били једнако међу људима и њихова покорност пред богом. „То је оно што је проузроковало смрт царства“⁵. Те исте идеје нису, према његовом мишљењу, имале успеха у Атини „због супериорности грчке филозофије над упечатљивим сиромаштвом ових одрпанаца“⁶. „Христ је био Аријевац, а св. Павле је употребио његово учење да би мобилисао криминално подземље и на тај начин организовао протоболшевизам. Његово намећање свету означава крај дуге владавине грчколатинског генија“⁷. Враћајући се опсесивно-манијакално на св. Павла, Хитлер је ноћу између 29. и 30. новембра 1944, када је рат за Немачку био очевидно изгубљен, тврдио: „Павле из Тарсуса, који је био по пореклу упоран противник хришћанске религије, изненада је открио да се она може употребити за друге циљеве. Он је открио да ће јеврејска експлоатација ове идеје међу нејеврејима дати Јеврејима у свету већу снагу и већу добит“⁸. Закључио је да религија коју је фабриковао Павле из Тарсуса, доцније названа хришћанство, „није ништа друго него комунизам садашњице“⁸. Борман, који га је пажљиво слушао, проширио је тај закључак: „Наша национал-социјалистичка доктрина је антикомунистичка и антихришћанска.“⁹ На основу тога, поставља се питање да ли између Христових идеја и идеја које је у својим посланицама излагао св. Павле постоје разлике које им приписује Хитлер и шта је то садржало хришћанство што је изазивало његове провале беса.

Прве заједнице хришћана, изложене уништавајућем притиску Римског царства, биле су веома кохерентни колективи, са снажном унутрашњом повезаношћу и заједништвом. У њих се, вероватно, веома често уносила и имовина припадника тих заједница, као што саопштава јеванђелист Лука у *Делима апостолским*: „И течевину и имање продаваху и раздаваху свима као што ко требаше“, и даље „... ниједан не говораше за имање своје да је његово, него им све беше заједничко“ (3 и 4). Тај облик друштвене асоцијације, настао под спољњим притиском, није био директно изведен из религије, а свакако није био ни облик кроз који се робовласничко друштво, које је све више прихватало хришћанство, могло трансформисати у феудално друштво, које је, барем на почетку, између осталог, имало и хуманији однос према експлоатисаној маси земљорадника, чији се положај током следећих

³ Исто, стр. 98.

⁴ Исто, стр. 99.

⁵ Исто, стр. 100.

⁶ Исто.

⁷ Исто.

⁸ Исто, стр. 664.

⁹ Исто, стр. 665.

векова све више погоршавао. Тај облик колективног живота је доцније ограничен само на аскетске заједнице калуђера и хришћанство га није ни наметало, ни пропагирало. Али, хришћанство је полазило од става да су сви људи, без обзира на разлике, једнаки пред богом. Тако је донело идеју која је добила и социјално-политичка значења у модерном свету, а то је оно што је на теоријском плану Хитлера терало у јарост. Говорећи о начину на који треба управљати окупираним територијама, он је тврдио да би „задржао доминацију над народима на територијама које је освојио на истоку од Рајха“, да се „треба свом могућом снагом сукобити са било каквом жељом за слободом појединца“, а народе „лишити било какве форме државне организације и доследно их држати на ниском културном нивоу, колико год је то могуће...¹⁰ Ако је људима дата пуна слобода деловања, они ће се одмах почети понашати као мајмуни... олабавите узде ауторитета, дајте више слободе појединцу и то ће отерати људе на путеве декаденције“.¹¹ А идеја једнакости, макар само пред богом, била је довољан разлог да Хитлер изрекне хришћанству најтежу осуду: „Чим је завладала идеја да су сви људи једнаки пред богом, свет је био присиљен да колабира“.¹²

Социјално-политичка позадина Хитлеровог антихришћанства

„Хришћанство је можда било централни елемент у култури и цивилизацији кроз две хиљаде година, па иако је полазило и погрешним путевима, највише под утицајем историјских околности, које су једнако утицале и на друге облике националног живота“,¹³ задржало је свој утицај. Верске институције које су оличавале религију претварале су се у инструмент политике једне државе, или су се супротстављале тој политици и много више, различитим социјалним кретањима, због чега су и критиковане. Без обзира на унутрашње контроверзе, та критика је, због односа према инквизицији, предрасудама, спаљивања вештица и јеретика, нетолеранције и верских ратова, у суштини била оправдана. Али она се није односила на теолошка питања, него на социјално-политичке аспекте тих збивања; била је хуманистичка и често научна, узимајући цркву не изоловано, него у њеном социјално-политичком и културном контексту и у времену којем је припадала. За разлику од те критике, коју је злоупотребио не обазујући се ни на какве скрупуле, нити на логичка правила мишљења, Хитлерова критика хришћанства била је антихумана, антидемократска и изразито антисемитска. У хаосу контроверзи које прожимају његова излагања, ипак се откривају његов мотив и његова линија: *он у цркви види ривала у борби за утицај на човеково мишљење и понашање, а своју мржњу према цркви правда час стварним, час измишљеним противљењем цркве политици његове*

¹⁰ Исто, стр. 401.

¹¹ Исто.

¹² Исто, стр. 324.

¹³ Salvador da Madariaga, *Spain, a Modern History*, Praeger Inc. New York, 1960, p. 158.

тоталитарне државе. Он није крио своју завист и злобу и оно што је бољшевизам, према његовом мишљењу, постигао на материјалном, то је хришћанство постигло на метафизичком нивоу. Али, веровао је да ће то променити и „једног дана, церемоније захвалности певаће се фашизму и националсоцијализму, што су сачували Европу да се не понови тријумф подземља. Сматрао је да је хришћанство „најгора регресија коју је човечанство икад претрпело. То је јеврејство, које је захваљујући овом дијаболничком открићу уназадило човечанство за петнаест столећа. Једина ствар која би била још гора, била би победа јеврејства преко бољшевизма“...¹⁴ Свештеници антике били су ближи природи, они су скромно трагали за значењем ствари. Уместо тога, хришћанство је објавило *своје* неконзистентне догме и наметнуло их силом. То је најкрвавија обузетост мржњом. Оваква религија је оптерећена нетолеранцијом и мржњом...¹⁵ духовно сиромаштво је драгоцен чувар хришћанства...¹⁶ Хришћанство је систематски разарало античку културу“ и „духовно богатство Централне Америке“.¹⁷ *Хришћани су, према Хитлеровим речима, заиста запалили Рим, комунари Париз, а комунисти Рајхстаг.*

Хитлерово „поштовање“ према Христу било је лажно и изазвано користољубивим мотивима. Интимно, иронисао је на рачун његовог учења сматрајући га празноверјем и допуштајући да могу веровати само необразовани људи. „Али“, говорио је, „ако се образован човек претвори у саучесника у оваквим предрасудама и то зато што је у име љубави стотине хиљада људских бића било екстерминирано – то је нешто што не могу прихватити...¹⁸ Лично нисам никад био сагласан са хришћанским лажима“,¹⁹ а „не могу веровати у оно што је засновано на лажима...“²⁰ Тероризам у религији је, кратко речено, продукт јеврејске догме којој је хришћанство дало универзалан карактер и чија је последица изазивање конфузије у људској глави“.²¹

Према постојећим подацима, Хитлер је, до сада, уништио највише људских живота, покушавајући да онемогући сваки начин размишљања сем нацистичког. Упркос очевидним чињеницама, говорио је: „Ми градим концепцију света, еру светлости, еру толеранције. Човек ће моћи слободно развити таленат којим га је бог обдарио“.²² Из његових речи се види да је ту перспективу отварао само Немцима, који су, по његовом мишљењу, једини манифестовали способности за нацистичку револуцију. Та „револуција“, према Хитлеровим речима, „има три главна циља. То је, пре свега, престанак подвајања међу класама, што ће оспособити сваког појединца да се уздигне. Друго, то је ствар

¹⁴ *Hitlers Secret Conversations 1941–1944*, p. 324.

¹⁵ *Исто*, стр. 312.

¹⁶ *Исто*, стр. 313.

¹⁷ *Исто*, стр. 109–110.

¹⁸ *Исто*, стр. 329.

¹⁹ *Исто*, стр. 320.

²⁰ *Исто*, стр. 329.

²¹ *Исто*, стр. 375 (4. април 1942)

²² *Исто*, стр. 320–321.

креирања стандарда живота на такав начин да ће и најсиромашнији имати пристојан живот. Коначно, то је ствар деловања на такав начин да све користи које пружа цивилизација постану општа својина“.²³ Али, то се не односи на цело човечанство, јер је „револуција чисто немачки феномен и никада нисмо намеравали да револуционишемо цео свет“.²⁴ Насупрот немачком народу, „једином којим управља морални принцип акције... хришћанство је смишљено унело лажи у човечанство у облику религијске материје. Исту такву лаж проповеда бољшевизам, који прокламује да ће човеку донети слободу, а у ствари само тежи да га пороби“. Сматрао је да је прва религија „која је екстерминирала противнике у име љубави“, исто тако као и бољшевизам, проналазак јеврејства. Ипак, био је присиљен да цркви призна класну отвореност, јер и „прост кравар може постати кардинал“. Управо тој отворености, према његовом мишљењу, црква треба да захвали што је „остала милитантна“.

План за екстерминацију хришћанства

Очигледан је Хитлеров потпуни антиисторицизам, занемаривање елементарних чињеница и једнострано и идеолошко интерпретирање хришћанства. Јер хришћанство је, ако ништа друго, увело бројна варварска племена међу цивилизоване народе и поставило основе писмености, националне књижевности и уметности. Нема сумње, оно је као религија мира, са својим принципима љубави и милосрђа, било у супротности са нацистичком идеологијом, иако се сами хришћани кроз историју нису увек придржавали тих принципа. Хитлеру је посебно сметао принцип једнакости свих људи пред богом, без обзира на њихов социјални положај, расну или етничку припадност, јер је био фанатичан противник идеје једнакости међу људима. Његова критика хришћанства се често креће на површини дијалога између католика и протестаната. Иако протестанте није критиковао оштро као друге хришћане, изјавио је: „Форма хипокризије која је типично протестантска представља срамоту за себе“. И даље: „католицизам је подношљивији јер игнорише стриктност евангелика, свештеници су подложнији људским слабостима, мање драматизују људске грехе“. А грех је услов без којег црква не може да опстане, према његовом мишљењу, јер „опраштање према тарифи обезбеђује цркви њен хлеб насушни“.²⁵

Цркви, односно религији, Хитлер није признавао чак ни улогу тешитеља у људским невољама, очигледно зато што му је била страна свака саосећајност са онима који пате. Ако човек има неке своје разлоге који га терају у смрт и очајање „пустимо га да умре“, закључио је, „ја га ионако нећу зауставити“.²⁶ Уз све то, с невероватном безобзирношћу

²³ Исто, стр. 323.

²⁴ Исто, стр. 324.

²⁵ Исто, стр. 110.

²⁶ Исто, стр. 171.

сматрао је коректним свој однос према противницима нацизма: „Хвала богу, увек сам избегавао да прогоним своје непријатеље“, рекао је аргументујући то „коректним односом према Телману (касније убијеном у логору) и давањем пензије социјалдемократи Носкеу (одговорном за убиство Розе Луксембург), заборављајући на размере холокауста који је спровео над Јеврејима и словенским народима.

Свакако мање због тога што је веровао да је хришћанство у сукобу са духом науке и стварним животом, а много више због тога што је био опседнут страхом од његовог снажног утицаја, Хитлер је говорио: „Најнепосреднију опасност ја видим у хришћанству и његовој концепцији о загробном животу која се непрекидно употребљава за напад на прогрес и која се повезује са толико тривијалности, да у једном тренутку пропасти може присилити човечанство да се преобрази у бољшеви-зам...²⁷ Велике амбиције свештеничке клике увек су биле да поткопају власт државе... и ја ћу једног дана унети сукоб који је стар исто толико колико и историја Немачке и изненада донети одлуку. Учинићу да ови проклетци пароси осете снагу државе на начин на који нису ни сањали да је могућан. Тренутно их мотрим испод ока и ако приметим и најмању опасност, пострелаћу многе од њих. Ови прљави гмизавци дижу своје главе на први знак слабљења државе и зато морају бити згажени било када... Католичка црква има само једну жељу: да нас види уништене“.²⁸

Иако високи клер католичке и протестантске цркве у Немачкој није ниједном дигао глас против масовне екстерминације стварних и набеђених противника нацизма, Хитлер је 8. фебруара 1942, у својој поноћној сеанси претио: „Не могу сада да им узвратим како бих хтео, али ништа ме не кошта да причекам. Доћи ће време када ћу с њима средити све рачуне и ићи ћу право све до краја.“²⁹ Настављајући своја параноична размишљања, рекао је: „Не знам кога би требало схватити као опаснијег: службеника цркве који игра улогу патриоте или човека који се отворено супротставља држави... Ја се недам омести правним скрупулама. Само је нужда легална сила. За десет година ствари ће друкчије изгледати, ја им то обећавам“.³⁰ Потом су уследиле и следеће изјаве: „Ми нећемо моћи дуго да избегавамо религиозни проблем“³¹, и „И при најмањем покушају избијања устанка у овом моменту у целом Рајху, предузећу непосредне мере против тога. Ево шта ћемо учинити: а) истог дана ћемо све лидере опозиционих партија укључујући и лидере Католичке партије ухапсити и побити; б) сви заточеници концентрационих логора биће постреляни у року од три дана; с) сви регистровани криминалци – без разлике да ли су на слободи или у затвору, биће стреляни у истом року“.³² У решеност да масовно пострела све оне које из било којег разлога не сматра довољно поузданим не треба

²⁷ Исто, стр. 566.

²⁸ Исто, стр. 587.

²⁹ Исто, стр. 296.

³⁰ Исто, стр. 296.

³¹ Исто.

³² Исто, стр. 388.

сумњати, јер је то у својој политичкој пракси веома убедљиво показао. Па ипак, иако је о хришћанству и религији мислио на тај начин, планирајући њихово уништење, у политичком и јавном животу био је веома опрезан и суздран. Наиме, за све време постојања нацистичког режима нацистичка држава је, према његовом исказу, давала обема црквама годишњу субвенцију у износу од 900 милиона марака. Интимно, жалио се својим сарадницима, да је то „заиста скандал“ и да „тога нема нигде, чак ни у најкатоличкијим земљама, изузев у Шпанији“.³³

Дволичност његове политике и његовог карактера најбоље оцртавају његови планови будуће политике према цркви. Уверен да свештеници „поткопавају националсоцијалистичку политику“ и да „католичка црква одувек покушава да освоји позиције у власти на штету немачке заједнице“,³⁴ изјавио је да не намерава да укине субвенције цркви, већ да их употреби за њено корумпирање. Према сопственој изјави, дао би педесет милиона марака „принчевима цркве, ... који би били одговорни за расподелу“, чиме би се добила службена гаранција да ће тај износ бити праведно расподељен. Али, не би то чинио због правде већ да би „принчеви цркве лизали његове чизме због новца“. „Ако буде било кад могуће да купимо високе достојанственике цркве новцем, дајте да то урадимо“, закључио је, а истог дана, 7. априла 1942. изјавио је да ће „предузети неопходне кораке да би отежао регрутовање младих за свештенике“. Наиме, одлучио је да уместо десетогодишњака, црква регрутује двадесетчетворогодишњаке који су претходно обавили своју радну и војну службу.³⁵

Затварање манастира и враћање калуђера световном животу такође је желео да изведе помоћу корумпирања. Сматрао је да само треба „дати пет стотина марака и још сто или двеста за сарадњу и већина њих ће се одрећи свог манастирског живота“.³⁶ Ако се, при томе, замисли и застрашујући притисак који је пратио све поступке нацистичке власти, није тешко да се дочара ситуација која би у том случају настала у манастирима. Уз све то, Хитлер је противуречио самом себи, што је био израз сукоба између његовог карактера, његове безобзирне агресивности, и страховања пред неумитном стварношћу. Тако, на пример, иако је био противник конкордата са црквом „јер се привремена корист коју може донети може претворити у терет“, ипак је сматрао да би било „мудро у овој области не тражити сукобе ако их можемо избећи“.³⁷ Такође у супротности са сопственим ставом сматрао је да је корисна Мусолинијева компромисна политика. „Идеално решење било би препустити религији да уништи саму себе без прогањања“,³⁸ сматрао је, али „не сме бити замењена неким еквивалентом“, јер би то „било страшно“. Ипак, његова жеља и његов политички манир најбоље су изражени у

³³ Исто, стр. 389.

³⁴ Исто, стр. 389.

³⁵ Исто.

³⁶ Исто, стр. 391.

³⁷ Исто, стр. 83.

³⁸ Исто, стр. 160.

следећој реченици: „Ако ја уђем у Ватикан и избацам све напоље – задржавам право да се доцније извиним: 'Извините, била је то грешка', али резултат треба да буде да су они напољу“.³⁹

Православље као предмет најжешће мржње

Хитлер је иронично говорио да је топлина протестантизма „једнака као код леденог брега“ и да католичка црква дозвољава оргијање само зато што не може да га спречи. Истовремено, у православној хришћанској цркви видео је снажну кохезиону снагу која има дубоке корене у националној свести. *Планирајући своју политику на Истоку, која је требало да спречи сваки облик интеграције и националног уједињавања који би прелазило локалне границе сеоских заједница, планирао је и фрагментацију православне цркве.* „Морамо избећи“ рекао је за време ручка 11. априла 1942, „да имамо једну цркву за задовољавање религиозних потреба у великим окрузима, те свако село мора бити претворено у посебну, независну секту, да верује у бога на свој посебан начин. Ако нека села желе да практикују црну магију по угледу на црнце и Индијанце, не треба да предузимамо ништа да би их у томе спречили. Укратко, наша политика на великим просторима Русије биће охрабривање сваке форме отпадништва и шизме“.⁴⁰ Такође, сматрао је да треба сузбити „развијање осећања за историју и развијање политичких идеја штетних по наше интересе“,⁴¹ као и да треба онемогућити елементарно просвећивање, јер „*учити Русе, Украјинце, Киргизе, писмености представља за нас губитак*“. Уместо образовања, „у сваком селу ће бити постављени гласноговорници“ који ће давати програм, „а изнад свега, подржаће ошамућеност“.⁴² Уз то, „апсолутно забрањујем организацију било какве форме хигијене и делатност крсташа чистоће на овим територијама“.⁴³ Тако ће Немци, сматрао је, „за десет година бити у прилици да објаве да је двадесет милиона Немаца насељено на територијама које су инкорпориране у Рајх, а које су сада наше трупе запоселе“.⁴⁴ Да то нису биле само његове идеје види се из изјаве да „Беч постаје више пангермански него сама Немачка“⁴⁵ и да они „сматрају Београд далеким предграђем Беча“.⁴⁶ Идејама о стерилизацији словенских жена и онемогућавању вишег образовања за целокупно становништво додао је редуковање образовања „на подучавање читања и писања из немачког“, док су „математика и такве ствари непотребне“.⁴⁷ Допуњујући те идеје, генерал Јодл је на следећој седници 22. јула 1942. цинично предложио да се са железничких пруга у Русији

³⁹ Исто.

⁴⁰ Исто, стр. 402.

⁴¹ Исто.

⁴² Исто, стр. 402.

⁴³ Исто, стр. 403.

⁴⁴ Исто, стр. 443.

⁴⁵ Исто, стр. 580.

⁴⁶ Исто, стр. 617.

⁴⁷ Исто, стр. 550.

отклоне натписи који упозоравају пешаке на опасности јер су „непотребни“ и „ништа не мари хоће ли једног или два мештанина прегазити воз“. ⁴⁸ Хитлер је сматрао да ћирилично писмо треба заменити латиницом, и да треба избећи „да наш сопствени народ постане сувише благ и хуман према њима“. Москва и Петроград требало је да буду разорени, а сва уметничка дела пренета у Кенигсберг. Руски и украјински градови нису „смели бити ни у ком случају побољшани, нити постати комфорнији за становање“. ⁴⁹ Из те ужасне будућности желео је да изузме само девојке „које кипте здрављем, јер ће унети добродошлу струју у расу“. Планирао је да их постепено асимилује, а остатак је требало „оставити тамо“. Наиме, лепе и здраве девојке са плавим очима Хитлер је, као и Христа, сматрао потомцима немачке расе.

Презир према савезницима и истомишљеницима

Уверење да је хришћанство противник науке и прогреса, Хитлер је заснивао и на свом специфичном схватању науке, васпитања и образовања, јавног информисања и права, а његов морални профил не објашњава само његов поглед на противнике него и на појединце и народе који су стварно упрегнути у ратне напоре немачког рајха. Тако је изјавио: „Назив Словени за Бугаре је чиста бесмислица. Они, Чеси и становништво јужно од Динаре су чисти Монголи“. ⁵⁰ У вези са савезништвом рекао је: „Као савезници, Турци су ми дражи од Бугара“. Према његовој оцени, које би се сада многи радо одрекли, Финци су били хероји који покривају Немцима бок, а „Турци покривају други... захваљујући оружју и муницији које смо им дали и интегритету њихових граница.“ ⁵¹ Такође, рекао је да Чеси, нарочито у ратним фабрикама, раде на немачко потпуно задовољство, делујући већином под геслом „све за нашег Фирера, Адолфа Хитлера“. ⁵² Међутим, та примедба их није спасила од његовог најдубљег презира, као ни њихове квислинге. Сматрао је да су Чеси „сервилни дотле док су ненаоружани“, а 16. маја 1942. рекао је да „постају опасно арогантни када им се дозволи да носе униформу“. ⁵³ Његови погледи на прошлост и стварност једнако су пуни мржње и презира: „... стварање независне чешке државе била је погрешка, никад у току историје Чеси нису испољили способност да реше сопствене проблеме, чак се и њихов културни развој стално ослањао на немачку културу Хабзбуршке државе...“ ⁵⁴ Око 1840, Чеси су се срамили сопственог језика. Њихов понос био је да буду сматрани Бечлијама... ⁵⁵ Чех је опаснији од свих осталих Словена. Он има осећај

⁴⁸ Исто

⁴⁹ Исто.

⁵⁰ Исто, стр. 446.

⁵¹ Исто, стр. 380.

⁵² Исто, стр. 464.

⁵³ Исто, стр. 458.

⁵⁴ Исто, стр. 464.

⁵⁵ Исто, стр. 212.

за дисциплину, за ред, он је више Монгол него Словен“.⁵⁶ И зато, иако су, према његовом мишљењу, били вредни радници у његовој ратној индустрији, били су „страно тело усред германске заједнице“, у којој није било „места за обоје. Једно мора да оде“.⁵⁷ Иста судбина чекала је и квислинге: „Ми морамо представити Хаху“, рекао је Хитлер, „као једног од највећих људи који су икада живели – али под условом да Чесима остави наследство које ће их разорити заувек... Његов наследник? Није важно ко је, само ако је развратник. Ми ћемо лакше изаћи на крај са ништаријом, него са човеком од карактера“.⁵⁸

Мађаре Хитлер није отворено мрзео као Чехе, али их је, као и све остале народе, презирао: „Мађари су увек били позери као и Пољаци и Британци, рат се за њих тиче само владе, а они у њега иду као волови на клање. Они носе мачеве, али ниједан од њих није витез који носи мач знајући за шта га ваља употребити“.⁵⁹

Хрвати су, на основу информација које је Хитлер примио од Павелића и Кватерника, најбоље прошли. Иако је био веома резервисан према предлозима о понемчавању појединих области које су заузеле, сматрао је „да је са етничке тачке гледишта веома пожељно да Хрвати буду германизовани... али су ту политички разлози који искључују овакве мере...“⁶⁰ Они треба да буду повезани са Фирером на основу вере у лојалност. На њих се можемо потпуно ослонити. Када је Кватерник стајао преда мном, ја сам видео типичног Хрвата каквог сам увек знао, непоколебљивог у његовом пријатељству, човека који је остао заувек веран. Према њима они су потомци Гота“.⁶¹ Ипак, у свом „новом поретку“ и тим верним савезницима наменио је следећу улогу: „Ако би Хрвати били део Рајха, ми ћемо их имати као верне помоћнике Фирера, па нека чувају наше мочваре“.⁶² Хрвате је, наиме, према свом схватању улоге припадника других народа, чак и оних који се активно боре на Источном фронту, мало ценио. „Ја сам скептичан према партиципирању страних легионара у нашој борби на Источном фронту“, рекао је. „Не смемо заборавити да све док нису уверени чланови немачког Рајха, легионари имају осећање да издају сопствену земљу“.⁶³ Ипак, Хитлерова скепса према савезницима била је без основа. На пример, лист б. италијанске армије (бр. 87 од 29. јула 1941) известио је да су усташе у Опузену убиле четири стотине Срба и једног Хрвата југословенског опредељења – доктора Боснића.⁶⁴ Злочини нису могли да буду извршени без знања и сагласности највишег месног усташког функционера „логорника“, који је био, уједно, и католички свештеник. Лицемерни свеште-

⁵⁶ Исто, стр. 237.

⁵⁷ Исто.

⁵⁸ Исто, стр. 263.

⁵⁹ Исто, стр. 608.

⁶⁰ Исто, стр. 446.

⁶¹ Исто, стр. 115.

⁶² Исто.

⁶³ Исто, стр. 384.

⁶⁴ Енес Милак, *Италијанска сведочанства о усташким злочинима 1941. године*, „Историјски часопис САНУ“, XXXVIII, 1991, стр. 298.

ник је наредио да се ексхумира тело доктора Боснића и сахрани на католичком гробљу, при чему је утврђено да је 60 пута ударен ножем. Квислинзи су на нашим подручјима, као и у целокупној Европи, били повезани са нацистима и злочинима монструозних размера, што их је чинило верним помагачима нацизма.

Однос према култури, уметности, праву и људским слободама

Под изговором борбе против јеврејства и большевизма, Хитлер није планирао само уништење хришћанства него и многих делатности у области културе. Истицао је: „Ма где био, фетиш слободе штампе представља опасност *par excellence*“, сматрајући да они који „формирају јавно мишљење морају бити свесни чињенице да их њихова мисија чини слугама државе“,⁶⁵ као и то да „ауторитет никада не сме дозволити да га његови потчињени критикују“.⁶⁶ Његов морални профил употпуњује признање да је за такве своје чланке, објављиване у иностраној штампи док је био у опозицији, „био плаћен две или три хиљаде долара сваки пут“.⁶⁷

Хитлер је био веома незадовољан настојањем дела немачких правника да своју делатност саобразе са правом и законом. Мислио је да су правници „професија која стиче средства за живот бранећи ниткове“,⁶⁸ и зато је планирао „драстичну измену обуке за правнике који не би могли бити постављани на одговарајуће дужности пре него што прођу одговарајућу обуку у нацистичкој партији“, јер „правници, исто као и судије, морају бити слуге државе“.⁶⁹ Остао је упоран противник људских права, па су због тога и правници били међу онима на које се околио: „Нико није ближи менталитету криминала од противника“, злобно је приметио. „Ако ви можете видети разлику, ја је не видим“.⁷⁰ Ипак, у Хитлеровој визији будућих реформи најгоре су прошли образовање и уметност. Иако је позната и у пракси потврђена чињеница да знање наставника, чак и на најнижим ступњевима наставе, мора стално да се повећава, он је за наставнике планирао следеће: „Најпре би био уведен трогодишњи рок служења војске да би будући наставници овладали техником руковања оружјем“, али и „... да би имали времена да избију из главе све оно што им је у школама у њих набијано...“⁷¹ Цео метод у школама има тако много глупости“,⁷² тврдио је, као и да је пола његових наставника било абнормално.⁷³ Војничким дрилом требало је да се спречи стање које припада прошлости: „Некада смо били енергичан народ, али постепено смо се претворили у народ песника и мислилаца.

⁶⁵ Исто, стр. 452.

⁶⁶ Исто, стр. 454.

⁶⁷ Исто, стр. 527 (6. јул 1942)

⁶⁸ Исто, стр. 599.

⁶⁹ Исто.

⁷⁰ Исто, стр. 547.

⁷¹ Исто, стр. 625.

⁷² Исто, стр. 525.

⁷³ Исто, стр. 526.

Не мари што су и песници, за оне који их узимају озбиљно, али свет је увелико оптерећен мислиоцима“.⁷⁴

О уметности, посебно о модерној уметности у којој доминира слободан, неспутан израз, Хитлер је рекао: „Следим следећи принцип ако неки самозвани уметник поднесе за изложбу у Минхену свој отпад, он је или варалица, у ком случају треба да буде у затвору, или је лудак, у ком случају треба да је у лудници, или је дегенерик, у ком случају треба да буде упућен у концентрациони логор да би био преваспитан и обучен у пристојном и поштеном раду“.⁷⁵ У вези с новим појавама у музици, сматрао је да, полазећи од хришћанства, „које је непријатељ лепоте... јеврејство је унело исти трик у музику... и извршило инверзију вредности, замењујући шарм музике буком“.⁷⁶

Док су путеви оних који нису одговарали његовом укусу водили у затвор, лудницу или концентрациони логор, сматрао је да су његови методи управљања радикални, али и хумани. Тако је рекао да је „начинио акт изузетне благости стрељајући сто тридесет следбеника Библије“, што је „као олуја, очистило ваздух“, па су „хиљаде оних који су намеравали да избегну војну службу изгубили храброст и променили мишљење“.⁷⁷ Међутим, то није одговарало чињеницама, јер су му се генерали до краја рата жалили на отпор који ти верници пружају приликом регрутације. Или „Јевреје морамо очистити из Европе... и када мислим о томе, установим да сам изузетно хуман“.⁷⁸

Карактер Хитлеровог антихришћанства

Из Хитлерове критике религије могло би се закључити да је нагињао атеизму, што је сасвим погрешно. Он је био веома одлучан противник атеизма и „религиозан“, али на свој начин. „Креативна сила егзистира, ... чињеница је да смо ми слаба створења“, изјавио је 24. октобра 1941. године. Руси су, према њему, „имали право што су напали свештенике, али нису имали право да нападну идеју о највишој сили“, јер, „на крају, боље је веровати у нешто лажно, него неверовати ни у шта“.⁷⁹ Три дана пре те изјаве рекао је да су „десет заповести закон живота који не може бити оспораван. Ови прописи одговарају непобитним потребама људске душе, инспирисани су најбољим духом религије, а цркве су се њиме поставиле на чврсте основе.“⁸⁰ Тако је успео да ту високу оцену основа хришћанског морала, преузету из јеврејске Библије, смести у свој идеолошки оквир, иако је, према сопственој изјави, још као ученик своје наставнике веронауке „доводио до очајања“. А

⁷⁴ Исто, стр. 627.

⁷⁵ Исто, стр. 562.

⁷⁶ Исто, стр. 314.

⁷⁷ Исто, стр. 467.

⁷⁸ Исто, стр. 238.

⁷⁹ Исто, стр. 108.

⁸⁰ Исто, стр. 106.

какво му је било опште образовање открива његова изјава „да није читао белетристику“ јер му је „таква врста читања досадна“.⁸¹

Пошто према Хитлеровом схватању „атеизам представља повратак у стање животиње“,⁸² није сасвим јасно каква је његова религиозност, јер је тврдио да „човечанство не може постојати без идола“?⁸³ Хитлер је био уверен да је „човек у самој природи открио чудесни појам свемогућег бића, чији закони чине његову веру“. И даље: „У сваком су осећања за свемогућег којег називамо богом – то је, да кажем, област природних закона који прожимају цео универзум“,⁸⁴ као и: „Спасење се састоји у напору сваке особе да разуме Провиђење и прихвати законе природе“.⁸⁵ Површно гледано, то је неки сцијентистички, природно-научни пантеизам, који зависи од природних наука и који ће, веровао је, онемогућити религиозно тумачење света. А дотле, рекао је, „не желимо никога васпитати у духу атеизма“.⁸⁶

Хитлер се у више наврата позивао на Провиђење, нарочито када је говорио о својој мисији или пошто би избегао атентат, у чему је имао завидну срећу. Али, поставља се питање да ли је стварно био религиозан. Такође, будући да свака религија намеће својим припадницима одређене норме, пре свега моралне норме, и поставља неке захтеве и ограничења у човековом понашању, поставља се питање које је и какве норме и ограничења он признавао. Јер, његову делатност карактерише ограничена, консеквентна деструктивност, бескрупулозна употреба свих средстава у постизању сопствених циљева и безобзирна манипулација појединцима, покретима и читавим народима. Ако би се такво схватање и понашање могло сматрати неким обликом религије (зашта заиста нема основа), онда је то веровање део једне идеологије и једне тоталитарне политике која је њега лично постављала, као идола, у центар универзума, из којег је требало уклонити све што би могло мимо његове воље да утиче на људско понашање и мишљење. Његова опрезна политика према верницима и вешта манипулација њиховим осећањима одржавали су менталну, физичку и идеолошку напетост нације захваћене ратном хистеријом, прожете мржњом и тежњама за осветом и господарењем светом. Основу његовог успеха не чини само то што је нацији наметнуо идеологију која је била синтеза најмрачнијих погледа које му је понудила историја, него и то што је кроз нацистичку идеологију умногоме изразио колективна осећања, хтења и расположења те нације. Зато је и постао национални идол.

Агресивност, лакоћа којом се служио најсвирепијим методама и необуздани садизам маскирали су Хитлеров стварни кукавичлук ратног вође који је повео тоталитарни рат, а сам се никада није ни приближио

⁸¹ Исто, стр. 345.

⁸² Исто, стр. 36.

⁸³ Исто, стр. 643.

⁸⁴ Исто, стр. 36.

⁸⁵ Исто, стр. 141.

⁸⁶ Исто, стр. 36.

првој линији фронта да у тешким ситуацијама надахне, или берем утеша своје војнике који су масовно гинули. Ту слику његове личности употпуњује безумно продужавање рата који је већ одавно био изгубљен и који је доносио само разарање Немачке и бесмислено губљење живота бројних Немаца да би фирер могао да проживи још неки дан. Можда су га тај страх који је био у основи његовог понашања, а можда и бескрајна перфидност и бескрупулозност, које су га карактерисале, задржали да не оствари своје намере у вези с хришћанским црквама и окрене против себе део својих војника. Јер, његови војници су на својим опасачима носили натпис „*Gott mit uns*“ („Бог је уз нас“), и сви су, с изузетком двеју СС дивизија регрутованих од Албанаца и босанских муслимана и, можда, черкеског корпуса, у којем су такође били муслимани, припадали двома највећим западноевропским хришћанским религијама – католичанству и протестантизму. Као ни остали свет, нису слутили шта Хитлер припрема религијама којима су припадали.

Хитлерови текстови, изговорене речи, као и његова дела, јасно показују да је реч о личности која није имала никакве скрупуле и којој су били страни сви људски обзири. У његовој идеологији нема много новог и све идеје које је преузео, било из историје, из литературе, или напросто на основу менталитета и мишљења у његовој средини, само су кондензован, концентрисан израз свега онога што у својим најтамнијим тренуцима нуди историја. То потврђује његов консеквентно деструктиван однос према хуманистичком наслеђу.